

Erwin Janchen. «Catalogus Florae Austriae». I. Teil.: «Pteridophyten und Anthophyten». Heft 1—4. Wien 1956—1960. Herausgegeben von der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. In Kommission bei Springer-Verlag. — Stron I—XII, 1—999.

Austria może się pochlubić pokazną liczbą światowej sławy florystów i systematyków roślin. Należy też do najlepiej pod względem florystycznym zbadanych krajów europejskich. Nie posiada jednak nowoczesnej, opisowej flory roślin naczyniowych. Znakomita, dobrze znana także i polskim florystom książeczka K. Fritscha pt.: «Exkursionsflora für Österreich», która doczekała się w ciągu 25 lat (1897—1922) aż 3 kolejnych wydań, to tylko «mała flora» z opisami w formie bardzo skróconych kluczy i równie lakonicznie podanym rozmieszczeniem geograficznym. Nie może ona zastąpić pełnej, nowoczesnej flory, tym bardziej że od ostatniego jej wydania upłynęło już prawie 40 lat.

Częściowego wypełnienia tej luki podjął się prof. Erwin Janchen, jeden z najwybitniejszych austriackich florystów i systematyków roślin, uczeń i długoletni współpracownik R. Wettsteina. Dzieło, opracowane przez niego, nie jest florą we właściwym znaczeniu, nie ma w nim bowiem opisów roślin. Jest to wykaz wszystkich gatunków roślin naczyniowych, rosnących w Austrii dziko, a także zawleczonych, zdziczałych lub hodowanych dla celów użytkowych. Przy każdym zaznaczony jest charakter siedlisk, na jakich rośnie. Rozmieszczenie geograficzne w granicach Austrii podane jest przy najpospolitszych roślinach tylko ogólnie; przy mniej rozpowszechnionych wymienione są kraje związkowe, przy najrzadszych — nawet miejscowości, w których się je spotyka. Prócz gatunków zamieszczone są wszystkie podgatunki, natomiast z odmian i form tylko niektóre, szczególnie wybitne. Uwzględnione są również wszystkie mieszańce.

Dzieło Janchena, mimo że dotyczy niewielkiego tylko terytorium i że jest tylko wykazem roślin, a nie florą, ma dla całej florystyki europejskiej znaczenie bardzo doniosłe, dzięki ścisłości i staranności opracowania, zasobowi wiadomości w nim zawartych, oraz właściwemu ujęciu jednostek systematycznych. Prócz obszernej

bibliografii, podanej dla całej Austrii i osobno dla każdego kraju związkowego, wymienione są przy poszczególnych rodzinach i rodzajach ważniejsze prace odnoszące się do nich, aż do najnowszych włącznie, nieraz z króciutkim przytoczeniem ich wyników. Niejednokrotnie dodaje Janchen własne, krytyczne uwagi, wypowiadając się za lub przeciw poglądom różnych badaczy. Wszystkie te dane zestawione są nader starannie i wyczerpująco; m. i. wymienione są w «Katalogu» wszystkie najnowsze polskie prace florystyczne i kariologiczne, dotyczące roślin, sportykanych i w Austrii. Także i pod względem nomenklatury synonimiki jest dzieło Janchena niezastąpionym źródłem wiadomości.

W ujęciu gatunków (*species*) idzie Janchen drogą chyba najbardziej wskazaną. Jest to ujęcie dosyć wąskie — węższe niż np. we florze Hegiego lub we francuskich florach Rouy czy Fourniera — jednakże z zachowaniem właściwej miary. Toteż liczba podgatunków (*subspecies*) jest w «Katalogu» wprawdzie dosyć znaczna, jednakże znacznie mniejsza, niż we florach wymienionych co dopiero. Ujęcie Janchena jest na ogół bardzo zbliżone do tego, jakie stosuje w ostatnich dziesiątkach lat większość polskich florystów.

Ogółem zawiera «Conspectus» ponad 2750 — a z doliczeniem tzw. «gatunków pośrednich» (*species intermediae*) w rodzaju *Hieracium* ponad 2900 — gatunków rosnących całkiem dziko lub zupełnie zdomowionych, ponad 700 gatunków hodowanych lub przejściowo zawleczonych czy zdziczałych oraz ponad 1200 mieszańców. Warto podać dla porównania, że flora polska liczy obecnie, w obrębie dzisiejszych granic państwa, ponad 2200 (z dodaniem «pośrednich gatunków» *Hieracium* blisko 2300) dziko żyjących lub zdomowionych gatunków roślin naczyniowych. Austria, parokrotnie od Polski mniejsza, ma zatem florę o około 20—25% bogatszą.

Wreszcie zasługuje na wzmiankę, że w dodatkach i uzupełnieniach na końcu dzieła znajdujemy nie mniej jak 11 gatunków wyróżnionych lub znalezionych w Austrii w ciągu 3 lat, między wydaniem pierwszego i ostatniego zeszytu «Katalogu». Widać stąd, że flora tego kraju, chociaż

tak dobrze zbadana, daje wciąż jeszcze pole do nowych odkryć.

B. Pawłowski

Mahn E. G., Schubert R., Stöcker G., Weinitschke H.: «Botanische Exkursionen im Osthaz und im nördlichen Thüringen», 1961. In Kommission Akademischer Verlag Halle a. d. Saale. 109 stron oraz 27 map i rysunków w tekście.

Omawiana książka została wydana z okazji Zjazdu Botanicznego, który odbył się w Halle w czasie od 23 do 31 maja 1961 r. Składa się na nią szereg prac niemieckich botaników, których badania objęły część wschodnią masywu Gór Harcu oraz pogórze w Północnej Turyngii, na zachód od miasta Halle, w części dorzecza rzeki Saale, pomiędzy miejscowościami Weissenfels, Mühlhausen, Halberstadt oraz Bernburg. Cały zbadany obszar znajduje się na wysokości pomiędzy 100 a 1140 m n.p.m.; podano dłań układ najważniejszych elementów środowisk geograficznych, m. in. charakterystykę średnich temperatur, opadów, podłoża geologicznego, hydrografii oraz gleb. Na tym tle skartowano szczegółowo zasięgi zbiorowisk roślinnych: leśnych, jak np. lasy dębowo-grabowe, bukowe i świerkowe oraz nieleśnych, np. roślinność halofilna, kserotermiczna, torfowiskowa, wrzosowiskowa i in. W oparciu o dokładną charakterystykę granic zasięgowych zbiorowisk roślinnych wskazano na ważną rolę elementów geograficzno-roślinnych wyróżniających m. in. lokalnie torfowiska wysokie (*Vaccinium uliginosum*), albo obszary górskie (*Polygonatum verticillatum*), czy obszary pogórskie wraz z niższymi położeniami górskimi (*Atropa belladonna*), wreszcie zbiorowiska kserotermiczne (*Astragalus danicus*) i szereg innych.

Obok zachowanych elementów naturalnej roślinności oraz resztek zespołów roślinnych autorzy przedstawili rozmieszczenie i dynamikę gatunków synantropijnych, sztucznie wprowadzonych i utrwalonych przez człowieka, często zajmujących obszary zniekształcone i zniszczone. Na uwagę zasługują w tym względzie kultury, uprawy lub zręby leśne oraz roślinność hałd. Szczególnie wśród roślinności hałd dużą plastyczność ekologiczną wykazały: *Silene vulgaris*, var. *humilis*, *Minuartia verna* ssp. *hercynica* oraz *Armeria halleri*, zachowujące doskonałą żywotność w zmienionych warunkach życiowych dzięki rozbudowie systemu korzeniowego.

Szczegółowe mapy zasięgowe oraz rysunki ilustrujące związek poszczególnych zbiorowisk roślinnych z czynnikami siedliskowymi, jak np. ukształtowaniem terenu, formacją geologiczną, załeganiem typów gleb, podnoszą wartość dokumentacyjną omawianej pracy.

Tak dokładnie przygotowanie terenu zjazdu botaników umożliwiło jego organizatorom lepsze i bardziej wszechstronne przedstawienie zagadnień interesujących uczestników obrad. Innym celem, jaki postawili sobie autorzy omawianej

książki, było wskazanie interesujących florystycznie obszarów zasługujących na ochronę. Tego rodzaju opracowania, dotyczące szaty roślinnej poszczególnych regionów, są najlepszą podstawą do planowania ochrony przyrody i krajobrazu w wybranych obszarach kraju.

S. Myczkowski

Spis adresów palynologów Związku Radzieckiego (Adresnaja Kniga Palinologow Sowiet-skowo Sojuza — 1961; Akademia Nauk SSRS Wsiesojuznoje Botaniczeskoje Obszczestwo. Leningrad, str. 84).

Spis adresów radzieckich palynologów został zestawiony przez L. A. Kuprianową i L. A. Alekszina na zlecenie Komisji Palynologicznej Wszechzwiązkowego Towarzystwa Botanicznego.

Komisja ta ocenia, że w Związku Radzieckim pracuje we wszystkich działach nauki około 1000 palynologów.

W kwietniu 1960 roku rozesłano do placówek naukowych, stacji badawczych i ekspedycji 972 ankiety mające na celu rejestrację palynologów. Nadesłane odpowiedzi w ilości 480 stały się podstawą opublikowanego spisu, którego celem jest ułatwienie w nawiązywaniu kontaktów naukowych.

Przy każdym z nazwisk podano następujące dane: nazwisko i imię, imię ojca, rok urodzenia, specjalność w zakresie palynologii, tematykę regionalną, stopień naukowy i tytuł zawodowy, miejsce pracy, rok wstąpienia do Wszechzwiązkowego Towarzystwa Botanicznego i adres prywatny.

Obok zestawienia alfabetycznego palynologów, spis zawiera podział na dwie grupy specjalistyczne: 1) zajmujących się morfologią pyłku i spor roślin współczesnych (60 osób) oraz 2) tych, którzy zajmują się morfologią pyłku i zarodników roślin kopalnych. W obrębie grupy drugiej wydzielono następujące podgrupy:

- a. kenozoikum — czwartorzęd (155 osób)
- b. kenozoikum — trzeciorzęd (155 osób)
- c. mezozoikum (171 osób)
- d. paleozoikum (119 osób)

Osobno podane są nazwiska palynologów pracujących nad metodyką przygotowywania preparatów pyłku i spor (9 osób), zajmujących się analizą pyłku i spor w dziedzinie oraz niektórymi zagadnieniami biochemii i medycyny (9 osób) i palynologów pracujących nad biologią zapylenia (2 osoby).

Spis zawiera także alfabetyczne zestawienie nazwisk palynologów pracujących w poszczególnych republikach Związku Radzieckiego. Liczbowo zestawienie to przedstawia się następująco: Azerbejdżan (4 osoby), Armenia (8), Białoruś (12), Estonia (6), Federacja Rosyjska w części europejskiej (232), Federacja rosyjska w części zachodnio-syberyjskiej (44), Federacja Rosyjska w części wschodnio-syberyjskiej (76), Federacja Rosyjska w części dalekowschodniej (18), Gruzja (9), Kazachstan (21), Kirgizja (3),

Litwa (5), Łotwa (2), Mołdawia (3), Tadżigistan (9), Ukraina (27), Uzbekistan (2).

Większość radzieckich palynologów pracuje w oparciu o materiały pochodzące z terenów ich miejsca pracy, natomiast ci, którzy są zatrudnieni w laboratoriach centralnych, badają materiały z różnych obszarów Związku Radzieckiego.

Większość, bo około 90% palynologów zajmuje się badaniem sporomorf kopalnych. Stosunkowo niewiele osób pracuje nad morfologią pyłku i spor roślin współczesnych. Niektóre działy palynologii, rozwinięte dobrze w innych

krajach, w Związku Radzieckim w ogóle nie są reprezentowane, jak np. badania nad składem i zawartością pyłku w atmosferze. Słabo są także rozwinięte badania nad morfologią pyłku pozostające w związku z biologią zapyłania i celami leczniczo-profilaktycznymi, brak jest również ściślejszej współpracy z archeologami.

W dziale obejmującym palynologów zajmujących się metodyką uwzględniono również nazwiska i adresy chemików.

K. Szczepanek

